EIT Food | Regional Innovation Scheme

EIT Food is supported by the EIT
a body of the European Union

Food Foresight: Vpliv COVID-19 na živilski sektor v srednji in vzhodni Evropi

Poročilo o državi: **Slovenija**

Vsebina

Povzetek 4

Slovenska agroživilska industrija:
Ključni trendi in značilnosti v obdobju pred COVID-19 6

Agroživilska industrija v Sloveniji 6

Vloga mednarodne trgovine v agroživilski
industriji v Sloveniji 8

Ugotovljene šibke točke na makro ravni 12

Kartografiranje vplivov COVID-19 13

Pandemija COVID-19 v Sloveniji 13

Vpliv COVID-19 na agroživilsko industrijo v Sloveniji 17

Predvidevanje - scenariji
in posledice 22

Status okrevanja 22

Opredelitev in umestitev v kontekst scenarijev
za slovensko agroživilsko industrijo 24

Gospodarski dejavniki 25

Javna politika in drugi dejavniki 25

Scenarij 1: "Pot popolnega okrevanja" 26

Scenarij 2: "Pot novi potrošnik" 27

Scenarij 3: "Pot novih pravil in pravilnikov" 28

Scenarij 4: "Popačenje in motnje Pathway" 29

Izidi analize in posledic scenarijev 30

Kmetijski ponudniki in ponudniki vložkov 30

Proizvodnja hrane in pijač 31

Trgovina na drobno 32

Posledice za politiko
in naložbe 34

Priložnosti in področja rasti 34

Podporni ukrepi 37

Priloga: Metodologija študije 38

References 39

Povzetek

Pandemija COVID-19 je prizadela vse gospodarske sektorje. Šok, ki ga je povzročila pandemija, je pomemben preizkus odpornosti gospodarstev srednje in vzhodne Evrope. Podjetja in oblikovalci politik se morajo učinkovito odzivati na hitre spremembe v gospodarskem sektorju.

Kljub stalni rasti in relativni odpornosti agroživilske industrije je ta pandemija imela pomemben vpliv tudi nanjo. Čeprav je pretres, izzvan s pandemijo, zahteval celovit odziv za podporo prizadetim, je pospešil tudi nekatere trende, ki so se v agroživilski industriji že razvijali. Ta analiza uporablja s pandemijo povezan strukturni zgodovinski in nedavni razvoj agroživilske industrije v srednji in vzhodni Evropi, da bi ugotovila, kako se bo sektor agroživilstva razvijal v prihodnosti v različnih eksogenih oz. zunanjih okoliščinah.

Razvojni trendi in značilnosti

Ključna področja šibkih točk v državah srednje in vzhodne Evrope, ki bi lahko zavirala rast v času gospodarskih šokov, zajemajo staranje delovne sile, pomanjkanje delovne sile, naraščajoče potrebe po stroškovni konkurenčnosti in visoko odvisnost od zunanjih trgov. Poleg tega obstajajo tudi šibke točke, ki so značilne za agroživilsko industrijo. Sem spadajo vse manjši delež zaposlenosti v kmetijstvu, nestanovitnost proizvodnje, stroški prilagajanja proizvodnje ter odvisnost od uvoza in povpraševanje po izvozno usmerjenih proizvajalcih.

Kartografiranje vplivov COVID-19

Negativni vplivi in posledice, ki jih je pandemija COVID-19 povzročila agroživilski industriji, so trajne. Najbolj neposredne so resnični pretresi, ki vključujejo spremembe povpraševanja in zastoj na strani ponudbe. Druga vrsta pretresov so finančni šoki. Zaradi nastalih razmer v finančnem sektorju se bo agroživilska

industrija soočala z večjimi težavami pri pridobivanju potrebnih naložb in kapitala, hkrati pa bo izpostavljena omejenim mednarodnim pretokom kapitala. Tretja vrsta pretresov se nanaša na vedenjske spremembe tako na strani potrošnikov, ki svoje vzorce potrošnje spreminjajo glede na to, v kakšni meri se jim je povečala nenaklonjeni tveganju, kot na strani podjetij, pri katerih narašča negotovost glede prihodnje proizvodnje in morebitnih zakonodajnih sprememb.

Predvidevanje - analiza scenarijev

Kratkoročna in srednjeročna prihodnost agroživilske industrije se analizira skozi prizmo štirih scenarijev, ki upoštevajo gospodarstvo, javno politiko in druge zunanje dejavnike.

Prihodnost agroživilstva

Pandemija COVID-19 je povzročila velike motnje v vseh sektorjih agroživilske industrije v srednji in vzhodni Evropi. Te motnje so sicer imele velik negativni vpliv, vendar so pospešile tudi trende, ki bi se jim industrija ne glede na novonastalo situacijo morala prilagoditi. Najpomembnejši od teh trendov sta digitalizacija in spreminjanje potrošniških preferenc. Ti pospeševalniki ustvarjajo priložnosti za bolj trajnostno okrevanje. Vendar se morajo različne zainteresirane strani v agroživilski vrednostni verigi pripraviti na večje strukturne spremembe, ki bodo vplivale na celoten sektor, kar vključuje pripravo tudi na podnebne spremembe ter uvajanje strožje okoljske ureditve. Pandemija pa do neke mere in na svoj način predstavlja uvod v te spremembe.

Splošna matrica agroživilske industrije

Javna politika in drugi dejavniki
Od neugodnih do ugodnih

Nov potrošnik

- Potrošniki dajejo prednost lokalnim izdelkom
- Vse večji pomen prehranske vrednosti
- Prehod na domačo kuhinjo, ki je koristna za prodajalce, hkrati pa negativno vpliva na HoReCa

Popolno okrevanje

- Nemoteni tokovi dela
- Olajšani cenovni pritiski
- Brez motenj v trgovini
- Spreminjanje potrošniških preferenc ustvarja priložnost za rast manjših lokalnih akterjev

Popačenje in motnje

- Presežna ponudba blaga
- Motnje delovnih tokov
- Zmanjševanje domačega povpraševanja
- Nizke tuje in domače naložbe
- Nove politike in predpisi ustvarjajo dodatne stroške

Novi pravilnik

- Nove politike in predpisi ustvarjajo dodatne stroške
- Protekcionizem zmanjšuje konkurenco, povečanje tveganja za nastanek zapletov v trgovini
- Konkurenca, ki je predmet digitalnih vrednot

Ekonomski dejavniki
Od negativnih do pozitivnih

Slovenska agroživilska industrija: Ključni trendi in značilnosti v obdobju pred COVID-19

Agroživilska industrija v Sloveniji

Velik del slovenskih kmetijskih zemljišč (75%) je opredeljen kot zemljišča z naravnimi omejitvami. Živilska industrija proizvaja večinoma kruh, pecivo in meso. Leta 2017 je kmetijski sektor predstavljal približno 1,6% deleža v bruto dodani vrednosti. Za primerjavo, ta povprečni delež v srednji in vzhodni Evropi znaša približno 2,5%. Leta 2018 je ta panoga ustvarila približno 603,6 milijonov EUR, kar predstavlja 20,1% spremembo med letoma.

Delež v bruto domačem proizvodu, ki ga prispeva slovenska živilska industrija, že desetletja vztrajno upada in se je tako skoraj prepolovil, in sicer pri padcu s približno 2,8% leta 1998 na približno 1,5% leta 2010.[1] "Pomen živilske industrije upada po vseh makroekonomskih kazalcih".[2] Medtem ko se vloga živilske industrije zmanjšuje, je Slovenija vlagala v njeno bolj trajnostno naravnanost. Primer je Mestna občina Ljubljana (MOL), ki vlaga v programe, ki se osredotočajo na usposabljanje kuharjev in načrtovalcev prehrane v osnovnih šolah in vrtcih za pomoč pri oblikovanju bolj zdravih prehranjevalnih navad.[3] Poleg tega je MOL investiral v

Slika 1. Kmetijstvo, delež v bruto dodani vrednosti (%)

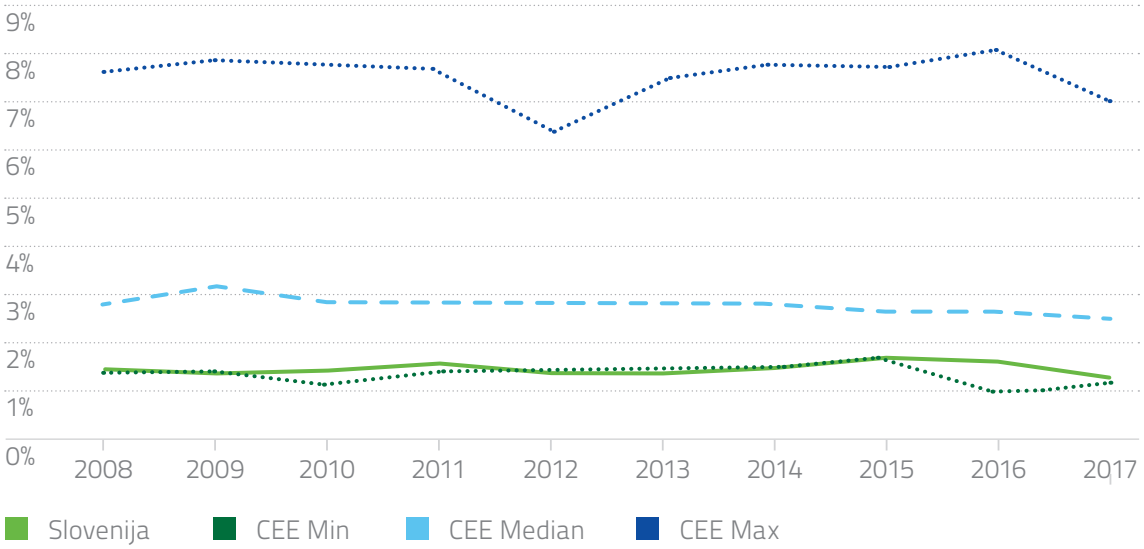

Vir: Deloitte, Eurostat

oblikovanje kratkih verig preskrbe s hrano, da bi povečal odpornost mestnih zalog hrane, da bi lahko zdržale motnje zaradi ekstremnih vremenskih razmer in nepredvidenih dogodkov. Ta postopek je plod slovenske "Strategije razvoja podeželja za obdobje 2014-2020", katerega pomemben rezultat je povečanje porabe lokalno pridelanih živil.[4]

V slovenskem kmetijskem sektorju je zaposlenost skoraj na ravni mediane v regiji srednje in vzhodne Evrope, kar pomeni, da predstavlja približno 6,5% celotne zaposlenosti. Dohodek države na delavca v kmetijstvu znaša med letoma 2005 in 2018 približno 22% povprečne plače v celotnem gospodarstvu. Giblje se med približno 19% v letu 2009 do 25% v letih 2015 in 2018 in je pod povprečjem Evropske unije. Razlika med obema dohodkoma na ravni EU se postopoma zmanjšuje. Razlika med obema dohodkoma na ravni EU se postopoma zmanjšuje.[5]

Delež celotne BDV v proizvodnji živilskih izdelkov, pijač in tobačnih izdelkov je bil v preteklem delu zadnjega desetletja blizu najnižji ravni srednje in vzhodne Evrope. Med letoma 2014 in 2017 se je ta delež nekoliko dvignil nad to raven in se približal srednji vrednosti v regiji.

Slika 2. Proizvodnja prehrambenih izdelkov, pijač in tobačnih izdelkov, delež v bruto dodani vrednosti (%)

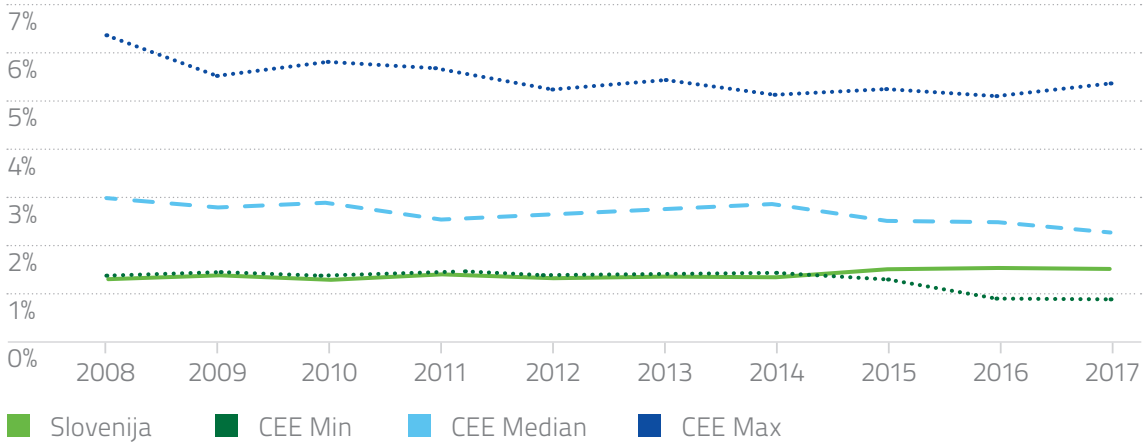

Vir: Deloitte, Eurostat

Vloga mednarodne trgovine v agroživilski industriji v Sloveniji

V zadnjih nekaj desetletjih so po vsem svetu opazili pomembno internacionalizacijo proizvodnega procesa. Razvoj globalnih vrednostnih verig (GVC) ponuja veliko priložnosti za proizvajalce in potrošnike, hkrati pa predstavlja določena tveganja, zlasti med nepričakovanimi pretresi v gospodarstvu, kot je npr. pretres povpraševanja v eni državi, ki se lahko prenese navzgor (na dobavitelje) ali navzdol (na potrošnike), kar vse povečuje začetni šok. Da bi ocenili posebne šibke točke, ki izhajajo iz ponudbe, so bile analizirane verižne povezave ter odvisnosti od uvoza in izvoza, vključujoč neposredne in posredne povezave, agroživilske industrije v Sloveniji in drugih državah SVE.[6]

Uvozna odvisnost agroživilske industrije v Sloveniji

Uvozna odvisnosti, povezana z vmesnimi vložki

Uporaba uvoženih vmesnih vložkov, blaga in storitev v danem gospodarstvu predstavlja denarni tok, ki se iz domačega gospodarstva odteka v tuje države. Odvisnost od uvoza vmesnih vložkov je mogoče analizirati na dva načina - kot neposredno odvisnost od uvoza (imenovano tudi vsebnost uvoza) ter kot posredno odvisnost[7] od uvoza - vsota teh dveh kazalnikov daje popolno sliko celotne količine vmesnih vložkov, potrebnih za proizvodnjo ene enote proizvodnje kmetijsko-živilske industrije. Čeprav je višja vrednost celotne uvozne vsebine večja šibka točka v primeru trgovinskih pretresov, se šteje, da določena količina uvoza prinaša pozitivne učinke, kot je olajšanje diverzifikacije izdelkov in sprožitev učinkov konkurence, zmanjšanje stroškov in izboljšanje kakovosti končnega izdelka.[8]

Agroživilska industrija v Sloveniji je zmerno odvisna od uvoza vmesnih vložkov, vrednosti pa so zelo blizu povprečju srednje in vzhodne Evrope. Skupna vsebnost uvoza v sektorju poljščin in živali je 0,28, v sektorju ribištva in ribogojstva 0,25, v sektorju proizvodnje hrane in pijač pa 0,31.

Odvisnost od uvoza, povezana s končnimi komponentami povpraševanja

- Slovenska gospodinjstva so močno odvisna od uvoza rib in proizvodov iz ribogojstva - kar 3 od 4 porabljenih končnih izdelkov iz tega sektorja prihaja iz uvoza. Za hrano in pijačo se to razmerje zmanjša na približno 1 proti 2, vendar še vedno ostaja višje kot v regiji srednje in vzhodne Evrope. Tudi odvisnost od uvoza pridelkov in živali je v Sloveniji večja kot v regiji in znaša 0,28.
- Neposredna uvozna odvisnost državnega sektorja, ki vključuje vrednost blaga in storitev, ki jih kupi ali proizvede država in se neposredno dobavlja zasebnim gospodinjstvom za potrebe porabe[9], je na Slovaškem bistveno večja kot v povprečju srednje in vzhodne Evrope, tako v sektorju proizvodnje hrane in pijač (0,76 v primerjavi s povprečjem 0,30), kot tudi v sektorju rastlinske pridelave in živinoreje (0,46). Po drugi strani pa je v sektorju ribištva in ribogojstva bistveno nižja od povprečja (0,04 proti 0,45 povprečja).[10]

Slika 3. Vsebina neposrednega in posrednega uvoza, povezana z vmesnimi vložki, v kmetijsko-živilskem sektorju v Sloveniji in državah srednje in vzhodne Evrope

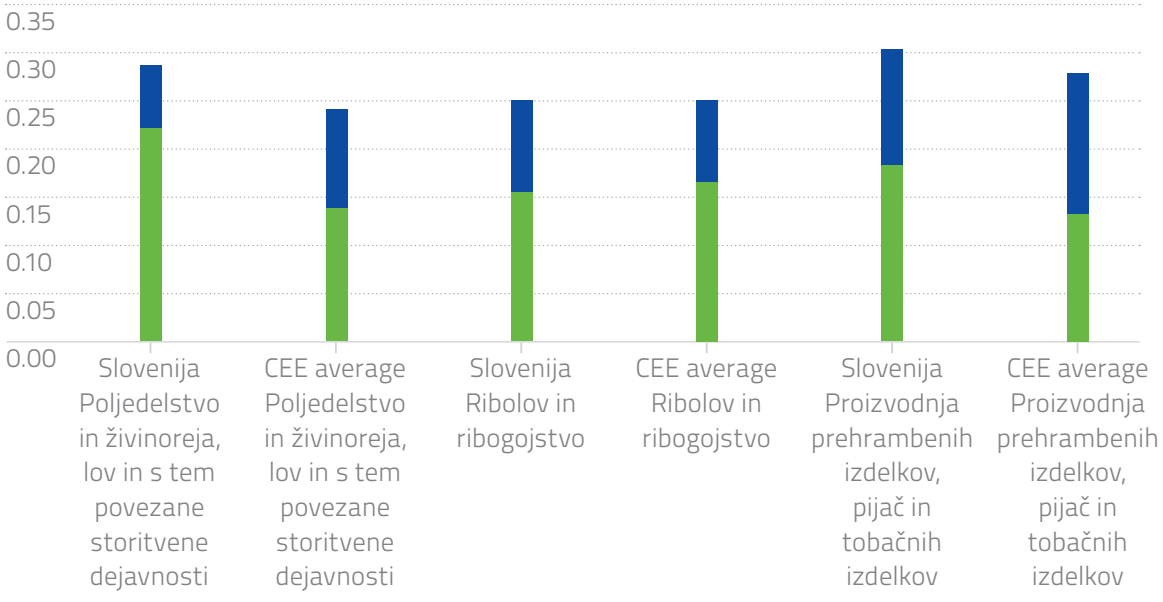

Vir: lastna izdelava, ki temelji na izračunih input-output

Slika 4. Neposredna odvisnost od uvoza, povezana s komponento končnega povpraševanja v kmetijsko-živilskem sektorju v Sloveniji in državah srednje in vzhodne Evrope

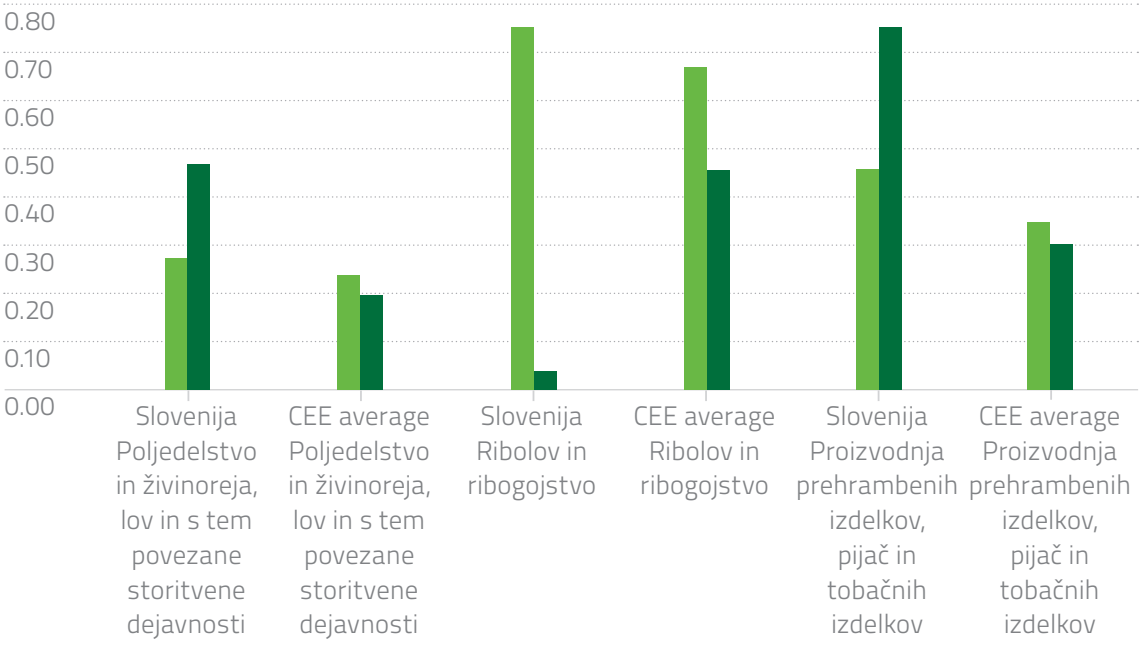

Vir: lastna izdelava, ki temelji na izračunih input-output

Izvozna intenzivnost agroživilske industrije v Sloveniji

Zaradi liberalizacije trgovine na svetovnih tržiščih, vključno s kmetijsko-živilskimi tržišči, postaja izvozna konkurenčnost vse pomembnejša pri zagotavljanju dolgoročnega uspeha podjetij, in sicer s prispevanjem k ustvarjanju njihove konkurenčne prednosti.

Slovenija ima eno najnižjih intenzivnosti izvoza v regiji srednje in vzhodne Evrope v vseh treh sektorjih agroživilske industrije, z najnižjo intenzivnostjo izvoza v ribiškem in ribogojnem sektorju (12%), pridelkih in živinoreji (16%) ter najvišjo, a še vedno zelo zmerno, v sektorju hrane in pijač (18%).

Ugotovljene šibke točke na makro ravni

Učinkovitost gospodarstva se izboljšuje, k čemur so pripomogle prejšnje strukturne reforme. Tržišče dela se je izboljšalo do rekordnih ravni, pri čemer se stopnja zaposlenosti še naprej povečuje, skupaj z zniževanjem splošne stopnje brezposelnosti in stopnje dolgotrajne brezposelnosti. Vendar naložbe ostajajo pod povprečjem preteklega obdobja in povprečja EU, kar upočasnjuje rast produktivnosti. Dohodkovna neenakost je nizka, drugi socialni kazalniki pa so dobri in se še izboljšujejo. Hitrost reform se je v zadnjem času ustavila, kljub nujni potrebi po celovitih reformah pokojninskega in zdravstvenega sistema ter dolgoročnega sistema oskrbe. Te reforme so potrebne za spopadanje z izzivi staranja prebivalstva in zagotavljanje dolgoročne fiskalne vzdržnosti.

V letu 2019 se je slovensko gospodarstvo razvijalo počasneje, vendar je še vedno ostalo v zelenem območju. Leta 2019 je zraslo le za približno 3,2%, potem ko je v prejšnjih letih doseglo rast nad 4%[11], kar kaže na počasnejšo rast od pričakovane. Država tudi ni brez tveganj, gospodarstvo je majhno in predvsem ostaja občutljivo na globalne negotovosti. Gospodarstvo pa je dovolj raznoliko, da je bolj odporno na pretrese, ki prizadenejo posamezne sektorje.

Poraba gospodinjstev je glavno gonilo rasti, povpraševanje pa naj bi v prihodnosti naraščalo - predvsem zaradi boljše splošne zaposlenosti in dohodka. Nizke naložbe v opremo, posodobitve in stroje so bile leta 2019 šibkejše, kar bi lahko bilo zaskrbljujoče znamenje za prihodnost. Tudi zunanja trgovina je vse manj ugodna zaradi zaostanka izvoza za uvozom.

Zaključki - ključne šibke točke na makro ravni

Staranje prebivalstva.

Napačna naložba v stroje in opremo.

Upočasnitev gospodarske rasti.

Uvoz presega izvoz.

Izpostavljenost negotovosti na svetovni ravni in upadanje mednarodne trgovine.

Kartografiranje vplivov COVID-19

Motnje, ki jih povzroča COVID-19, so edinstvene in jih ni mogoče primerjati z drugimi krizami v zadnjih letih, vključno z veliko recesijo 2009. Velika negotovost glede trajanja, globine in pomanjkanja pripravljenih receptov "iz ekonomskih učbenikov" zahteva trdno analizo scenarijev. Vendar se vsi strinjajo, da se vpliv COVID-19 kaže tako na povpraševanju kot na strani ponudbe gospodarstva. V ekonomski analizi tega pretresa lahko ločimo tudi dejanske šoke, finančne šoke in pričakovanja.

Sklepe sprejemamo na podlagi podatkov o širjenju pandemije in podatkov o umrljivosti, ter na podlagi podatkov o gospodarski dejavnosti ter sprejetih ukrepih vlade - uvedenih omejitvah in zagotovljeni podpori. Podatki se preverjajo tudi glede na povprečja celotne regije, da se izmeri, kako uspešna je bila država pri zajezitvi širjenja epidemije in podpori svojim državljanom.

Pandemija COVID-19 v Sloveniji

Pandemija COVID-19 je neposredno prizadela tisoče ljudi v srednji in vzhodni Evropi. Od sredine septembra 2020 je bilo v dvanajstih državah, analiziranih v tem poročilu, več kot 335 tisoč potrjenih primerov COVID-19. V istem časovnem obdobju je skoraj 10 tisoč ljudi v regiji umrlo zaradi COVID-19.

Slika 5. Potrjeni primeri COVID-19 skupaj, na 1000 prebivalcev

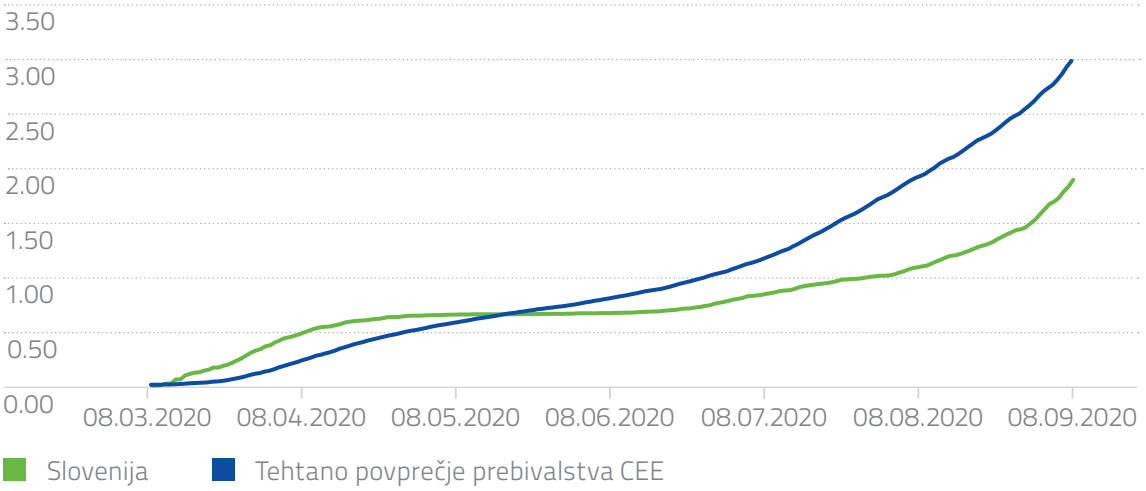

Vir: Deloitte, Macrobond

Slika 6. Skupno število umrlih za COVID-19, na 1000 prebivalcev

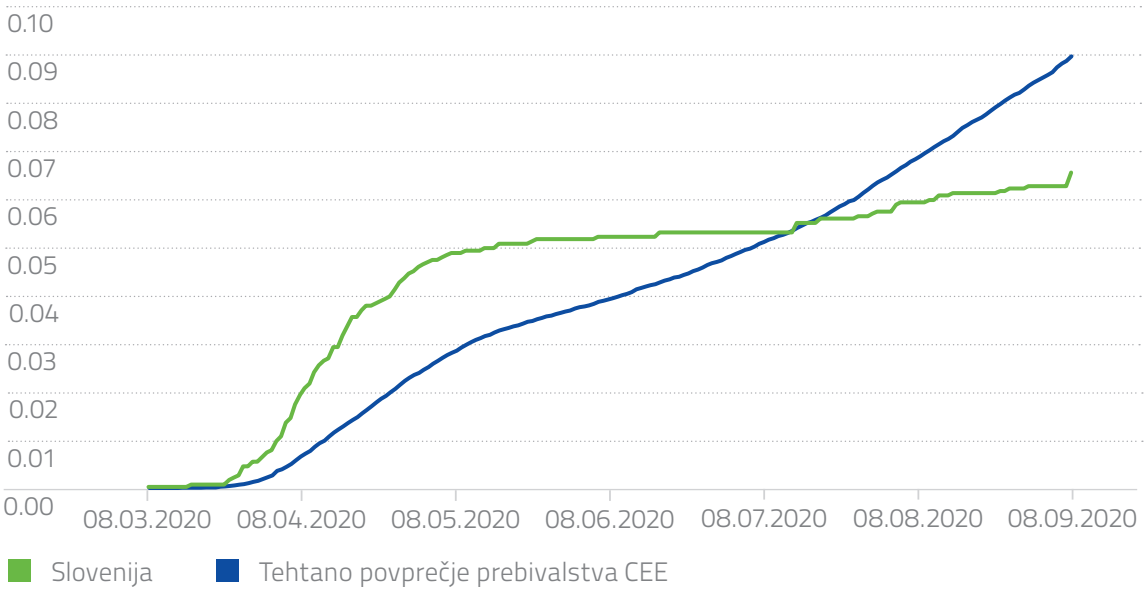

Vir: Deloitte, Macrobond

Količina zaznanih primerov v Sloveniji je bila sprva višja od povprečja držav srednje in vzhodne Evrope, vendar se je konec aprila dovolj upočasnila tako, da jo je prehitelo število potrjenih primerov v regiji. Kmalu zatem je to število spet začelo naraščati in je zdaj enako stopnji naraščanja v regiji. Tudi število smrtnih žrtev je bilo v prvih mesecih precej višje, sredi julija pa je tudi padlo pod povprečje. Na splošno razmere glede potrjenih primerov v Sloveniji niso bile drugačne kot v regiji, vendar se je večina smrtnih primerov zgodila na začetku pandemije in se kasneje upočasnila.

Ukrepi popolnega zaprtja Slovenije (angl. «lockdawn«) so podobni tistim v preostali regiji Srednje Evrope. Strogost države je med trajanjem pandemije ostala na podobni ravni kot v povprečju. Konec julija pa je indeks dosegel nekoliko višjo raven kot v drugih državah v regiji. Vzpostavljeni mehanizmi javne podpore so bili posebej usmerjeni na zmanjšanje vpliva na MSP in zaposlene ter kmetijska podjetja.

Tabela 1. Omejitveni ukrepi in mehanizmi javne podpore v Sloveniji

Omejitveni ukrepi	Opis
Omejitveni ukrepi	Zagotavljanje in prodaja blaga in storitev neposredno strankam je bila ustavljena, z izjemo osnovnih storitev (omejitve so se od 20. aprila dalje ublažile); Slovenska vlada je 14. maja razglasila konec pandemije koronavirusa; Javni prevoz je bil ustanovljen, z delom pa je nadaljeval od 11. maja, prepoved mednarodnega prevoza pa je bila odpravljena 12. maja; Vse trgovine so se odprle 18. maja in od tega datuma so tudi restavracije lahko oskrbovale stranke v zaprtih prostorih; Turizem se je ponovno odprl 18. maja, prvo so začela delati manjša nastanitvena podjetja; Od 25. junija je v zaprtih javnih prostorih in v javnem prevozu ponovno obvezno nošenje obraznih mask in razkuževanje rok.
Mehanizmi javne podpore	• Paket spodbud v višini 1 milijarde EUR (2,2 odstotka BDP); • Subvencije plač za starše, ljudi v karanteni in delavce, ki so začasno prenehali delati zaradi omejitev, povezanih s pandemijo; • Prizadeti posamezniki in podjetja so lahko odložili odplačilo posojila za največ 12 mesecev; • Portfeljska jamstva v okviru skladov evropske kohezijske politike za financiranje naložb in poslovanja MSP; • Odlog plačila davka do 24 mesecev, ali plačilo davka na obroke; • Zmanjšanje davčne osnove (za 50%) od potencialnega tržnega dohodka od obdelovanja na kmetijskih zemljiščih za 50% od katastrskega dohodka ter znižanje davčne osnove od potencialnega tržnega dohodka od čebelarstva za 35% pavšalne ocene; • Upokojenci s pokojninami pod 700 EUR so bili upravičeni do enkratnega kriznega dodatka v višini 130-300 EUR; • Za vse študente bi izplačali tudi enkratni krizni dodatek (150 EUR); • Imetniki ali člani kmetij, ki so bolni, prejemajo finančno pomoč v višini 80% minimalne plače; imetniki dovoljenj za gospodarski ribolov so upravičeni do 40-odstotnega nadomestila celotnih pristojbin za privez ribiških plovil v letu 2020; za pridelovalce vodnih organizmov se plačilo vodnine v letu 2020 zmanjša za 40% celotne vrednosti. • Državni zbor je sprejel predlog zakona o nujnih ukrepih za kmetijstvo in prehrambne izdelke, meso in lesne izdelke (ki vladi omogočajo, da določi cene za posamezne skupine živilskih proizvodov in omeji njihov promet).

Vir: Deloitte, IMF Policy Odgovor na COVID-19, Evropska komisija Sprejeti politični ukrepi proti širjenju in vplivi koronavirusa – 17. julij 2020

Slika 7. Omejitveni ukrepi - indeks strogosti

Vir: Deloitte, Hale, Thomas, Noam Angrist, Emily Cameron-Blake, Laura Hallas, Beatriz Kira, Saptarshi Majumdar, Anna Petherick, Toby Phillips, Helen Tatlow, Samuel Webster (2020). Oxford COVID-19 Government Response Tracker, Blavatnik School of Government

Sklepi

V Sloveniji se je tako število potrjenih primerov okužbe, kot tudi število smrtnih primerov obnašalo podobno kot povprečje srednje in vzhodne Evrope, sprva je doseglo višje vrednosti, pozneje pa se je krivulja naraščanja izravnala

Indeks strogosti kaže, da je država dosegla podobne vrednosti kot so bile tiste v ostalih državah vzhodne in vzhodne Evrope, z nekaterimi obdobji večje strogosti

Omejitveni ukrepi in podporni mehanizmi Slovenije so bili ustrezni

Vpliv COVID-19 na agroživilsko industrijo v Sloveniji

Za količinsko opredelitev vpliva COVID-19 je bilo analiziranih več kazalnikov. Najprej smo pregledali podatke o mobilnosti potrošnikov, ki služijo kot indikator razpoloženja potrošnikov in / ali resnosti omejitvenih ukrepov. Nato so bili pridobljeni in preračunani razpoložljivi kratkoročni indeksi, da bi prikazali globino in trajanje gospodarskega šoka tako na strani ponudbe (proizvodnja) kot tudi na strani povpraševanja (večinoma trgovina na drobno). Vsak kazalnik je prikazan z ustreznim merilom CEE, ki ga sestavlja 12 gospodarstev.

Slika 8. Mobilnost potrošnikov, živil in lekarn v primerjavi z izhodiščnim stanjem (%)

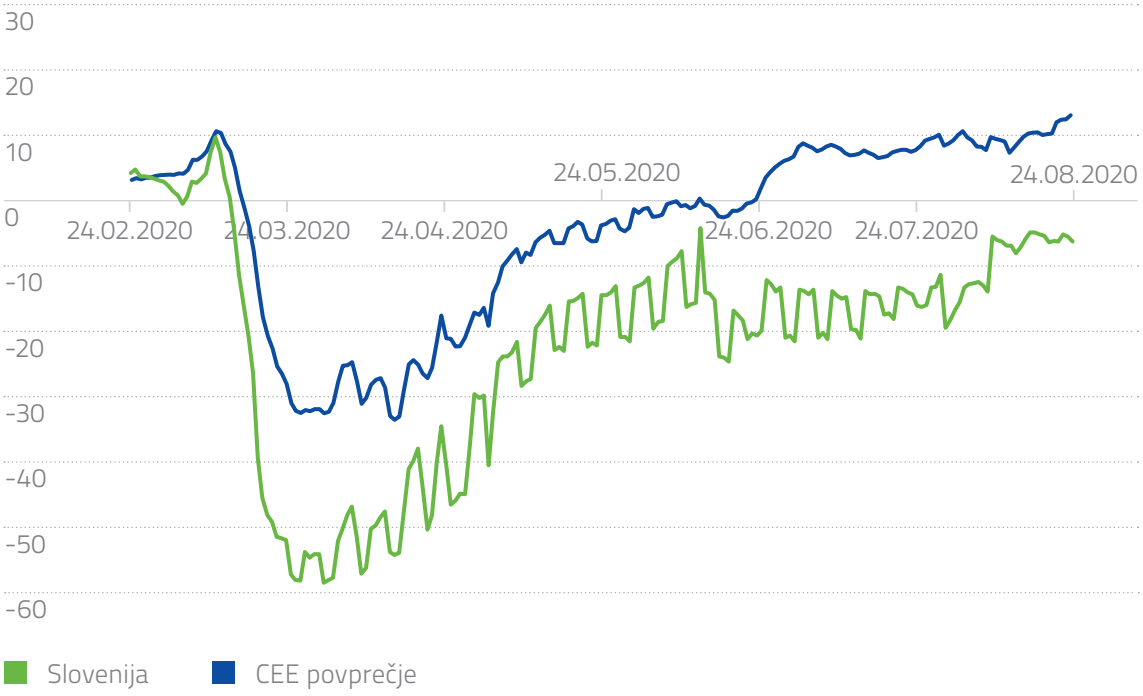

Vir: Deloitte, Macrobond

Začetni omejitveni ukrepi so najbolj vplivali na mobilnost nujnega blaga znotraj maloprodajnega sektorja in na možnost rekreacije. V začetku maja, ko so se omejevalni ukrepi začeli sproščati, se je mobilnost postopoma začela povečevati na običajno raven pred pandemijo. Slovenski kupci so bili precej manj mobilni kot tisti v preostali regiji srednje in vzhodne Evrope, kar kaže na morda veliko večjo mobilizacijo prebivalstva pri zaustavitvi širjenja pandemije. Na povprečje mobilnosti v Sloveniji nekoliko manj vpliva dejanska rast primerov COVID-19, kar pomeni, da so se nekateri potrošniki na sprejete preventivne ukrepe najmočneje odzvali. Čeprav je število primerov v Sloveniji nižje od povprečja, tudi mobilnost počasneje narašča.

Proizvodnja vseh kategorij blaga je bila v celotnem analiziranem obdobju višja od povprečja na Slovaškem. V skladu z ekonomsko teorijo je bila proizvodnja netrajnih izdelkov široke potrošnje v državi bistveno boljša od proizvodnje trajnih dobrin. Po začetnem padcu kapitala in trajnih dobrin za široko porabo je Slovenija lahko nadaljevala z zagonom in je prehitela vrednosti, zabeležene v preostali regiji. Netrajne potrošniške dobrine so aprila zabeležile le 9-odstotni padec, pozneje pa so lahko ohranile tudi rast v primerjavi s predhodnim letom.

Tabela 2. COVID-19 "heat" karta - proizvodna moč

Proizvodnja izbranega blaga		Marec 2020 v % od marca 2019	April 2020 v % od aprila 2019	Maj 2020 v % od maja 2019	Junij 2020 v % od junija 2019	Julij 2020 v % od julija 2019
Proizvodnja investicijskega blaga	Slovenija	81%	65%	76%	85%	96%
	CEE GDP-tehtano povprečje	81%	51%	65%	84%	93%
Proizvodnja trajnih izdelkov široke potrošnje	Slovenija	89%	68%	99%	107%	112%
	CEE GDP-tehtano povprečje	84%	57%	79%	101%	112%
Proizvodnja netrajnih izdelkov široke potrošnje	Slovenija	108%	91%	104%	102%	100%
	CEE GDP-tehtano povprečje	98%	84%	91%	96%	98%

Tabela prikazuje sezonsko in koledarsko prilagojene podatke. Podatki o proizvodnji živilskih izdelkov in pijač niso na voljo.

Vir: Deloitte, Eurostat

Tabela 3. "Heat" karta vpliva COVID-19 - trgovina na debelo in drobno

Prihodek od prodaje (stalne cene)		Marec 2020 v % od marca 2019	April 2020 v % od aprila 2019	Maj 2020 v % od maja 2019	Junij 2020 v % od junija 2019	Julij 2020 v % od julija 2019
Trgovina na debelo, razen z motornimi vozili in motornimi kolesi	Slovenija	95%	83%	92%	94%	N/A
	CEE GDP-tehtano povprečje	105%	90%	94%	100%	N/A
Trgovina na drobno, razen z motornimi vozili in motornimi kolesi	Slovenija	85%	77%	91%	96%	95%
	CEE GDP-tehtano povprečje	98%	87%	98%	100%	102%
Trgovina na drobno z živili, pijačami in tobačnimi izdelki	Slovenija	105%	97%	98%	92%	99%
	CEE GDP-tehtano povprečje	106%	94%	97%	97%	99%
Trgovina na drobno z neživili (vključno z gorivom)	Slovenija	76%	69%	87%	95%	93%
	CEE GDP-tehtano povprečje	93%	83%	98%	102%	104%

Tabela prikazuje sezonsko in koledarsko prilagojene podatke. Ni razpoložljivih podatkov za prodajo na drobno v nespecializiranih trgovinah, kjer prevladujejo hrana, pijača ali tobak;
Vir: Deloitte, Eurostat

V primerjavi z zelo pozitivnimi rezultati predelovalne proizvodnje je maloprodajni sektor v celotnem danem obdobju v Sloveniji deloval nekoliko slabše. Celotna trgovina na drobno in prodaja neživilskih izdelkov sta močno upadla in kasneje nista mogla doseči povprečja v srednji in vzhodni Evropi. Trgovina na drobno z živili, pijačami in tobakom ni bila tako močno prizadeta in je do julija lahko dosegla povprečno uspešnost v regiji.

Sklepi

Število potrjenih primerov okužbe s COVID-19 je bilo sprva višje kot v regiji, kasneje pa se je naraščanje tega števila upočasnilo in je bilo manjše kot povprečje v regiji

Strogost omejitvenih ukrepov je bila podobna ukrepom v preostali regiji

Tudi smrtnost zaradi COVID-19 je bila sprva višja kot v regiji, pozneje pa jo je prehitelo povprečje CEE

Potrošniško povpraševanje po živilskih izdelkih se je zmanjšalo za 3%, potem se je pa počasi povečevalo, da bi julija doseglo 99%

Predvidevanje - scenariji in posledice

Status okrevanja

Prezgodaj je napovedovati, ali bo rast BDP v prihodnjem letu Sloveniji omogočila, da okreva od večine učinkov pandemije, ali pa se bodo ti učinki izkazali za tako drastične, da bodo leta 2021 še vedno ovirali gospodarstvo. Izredno visoka negotovost napovedi zaradi nenehno razvijajočih se razmer povezanih s pandemijo. Vendar bi lahko v primerjalni perspektivi opredelili nekatere pomembne dejavnike, ki bodo določili možne prihodnje scenarije za državo in agroživilsko industrijo.

Slovensko gospodarstvo je v regiji tretje najbolj prizadeto s pandemično krizo, kar je razvidno tudi iz krčenja v prvem (-3,7% letno) in drugem četrtletju (-12,9% letno). V zadnjih nekaj letih je počasi raslo tudi gospodarstvo države, obeti pa so bili večinoma pozitivni. Kljub temu Evropska komisija napoveduje 7,0-odstotni padec slovaškega BDP, ki mu bo do konca leta 2021 sledila 6,1-odstotna rast.

Slika 9. Sprememba BDP, % letno

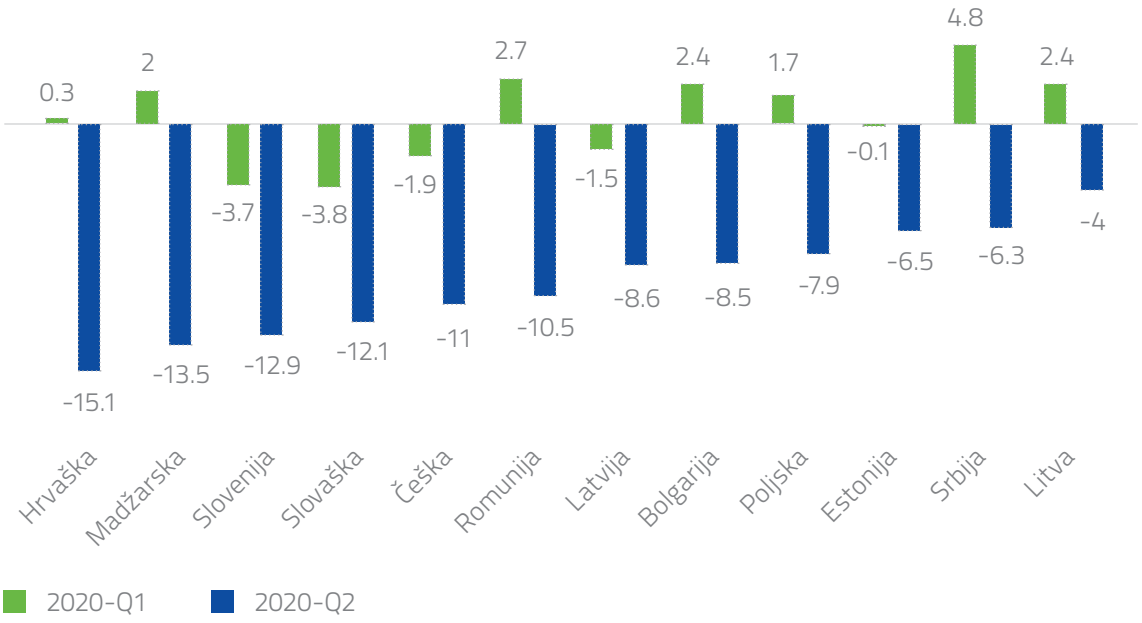

Vir: Deloitte, Eurostat, Statistični urad Republike Slovaške

Table 4. European Commission's macroeconomic forecasts

Država	GDP (% spremembe letno)		Stopnja inflacije - HICP (%)		Zaposlovanje* (% spremembe letno)		Zasebna poraba* (% spremembe letno)		Splošni javnofinančni saldo* (% GDP)	
	2020	2021	2020	2021	2020	2021	2020	2021	2020	2021
Bolgarija	-7.1	5.3	1.0	1.1	-2.5	0.5	-5.8	5.6	-2.8	-1.8
Hrvaška	-10.8	7.5	0.4	1.4	-3.9	3.0	-6.9	6.1	-7.1	-2.2
Češka	-7.8	4.5	2.8	2.2	-3.1	0.8	-4.6	4.0	-6.7	-4.0
Estonija	-7.7	6.2	0.3	1.9	-5.7	3.7	-7.2	7.1	-8.3	-3.4
Madžarska	-7.0	6.0	3.5	2.8	-3.8	1.1	-6.0	5.5	-5.2	-4.0
Latvija	-7.0	6.4	0.4	2.0	-2.6	0.9	-6.1	7.0	-7.3	-4.5
Litva	-7.1	6.7	0.8	1.5	-3.5	2.0	-9.9	7.8	-6.9	-2.7
Poljska	-4.6	4.3	2.7	2.8	-4.5	2.2	-4.9	3.8	-9.5	-3.8
Romunija	-6.0	4.0	2.5	2.8	-2.5	0.6	-6.2	4.9	-9.2	-11.4
Srbija**	-2.4	4.0	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A
Slovaška	-9.0	7.4	1.9	0.8	-3.4	2.0	-7.1	7.2	-8.5	-4.2
Slovenija	**-7.0**	**6.1**	**0.2**	**1.1**	**-2.7**	**2.0**	**-6.1**	**6.3**	**-7.2**	**-2.1**

* Napoved za pomlad 2020.[12] Druge napovedi iz izdaje poletje 2020[13].

**Napovedi Svetovne banke za Srbijo.

Vir: Deloitte, Eurostat, Svetovna banka

Napoved Evropske komisije predvideva nadaljnjo, postopno odpravo omejitev in normalizacijo zdravstvenega stanja. Zato se domneva, da ne bo prišlo do ponovitve širjenja virusa oziroma do "drugega vala". Poleg koronavirusa bo situacija v prihodnjih četrtletjih vedno več odvisna od sprejete strategije in srednjeročnih ukrepov za oživitev pa tudi od kakovosti poslovnega okolja, manj pa od kratkoročnih ukrepov, kot je zagotavljanje likvidnosti podjetjem ali subvencioniranje zaposlovanja.

Opredelitev in umestitev v kontekst scenarijev za slovensko agroživilsko industrijo

V analizi napovedi bo bila uporabljena metodologija načrtovanja scenarijev.[14] Izdelana je bila matrika, ki temelji na dveh spremenljivkah na visoki ravni (ki zajemata več ustreznih pod spremenljivk), kar ustvarja štiri alternativne kvadrante scenarijev, ki temeljijo na pesimistični, zmerni in optimistični napovedi za prihodnja okolja. Ti scenariji so podrobno izdelani na podlagi analize lokalnega trga in regij ter obogateni s prispevki, ki izhajajo iz delavnic, izvedenih s strokovnjaki EIT Food, ki zastopajo vsako regijo. To zagotavlja, da so v matriki napovedi verige kmetijsko-živilskih vrednosti ustrezno umeščene v njihov regionalni kontekst, z vključitvijo analize od spodaj navzgor v okvir "od zgoraj navzdol".

Dve spremenljivki na visoki ravni, ki sta bili izbrani, sta ekonomski dejavniki ter javna politika in drugi dejavniki. Pod-spremenljivke (eksogene spremenljivke), ovrednotene znotraj teh, so naslednje »

Gospodarski dejavniki

Domače povpraševanje

Visoka: povpraševanje potrošnikov po blagu se povečuje, dobavne verige pa so podvržene minimalnim motnjam.

Nizka: Gospodarsko krčenje (in brezposelnost) zmanjšuje potrošniško moč, posledično pa tudi povpraševanje. Razpoložljivi dohodki potrošnikov se zmanjšujejo, potrošniške navade pa postajajo bolj konzervativne in se potrošniki izogibajo izdatkom za vrhunsko hrano.

Pogoji zunanje trgovine

Ugodno: Ko tržišča okrevajo, se lahko lokalne dobavne verige vrnejo k običajni trgovinski dejavnosti, kar se odraža v vrnitvi cen, kakšne so bile pred pandemijo. Tržne ovire, povezane s pandemijo, so znotraj in zunaj EU presežene.

Neugodno: Uničenje povpraševanja na mednarodnih blagovnih tržiščih zmanjšuje vrednost lokalnega izvoza in proizvodnje.

Lokalni kmetje kot ozko maržno tržišče trpijo zaradi zunanjih cenovnih pretresov. Motnje v trgovini se pojavljajo od primera do primera, tako v EU, kot tudi na drugih tujih tržiščih.

Zaupanje potrošnikov in podjetij

Ugodno: potrošniško povpraševanje po blagu okreva in se povečuje na trajnosten način, v oskrbovalnih verigah pa prihaja do minimalnih motenj. Nenaklonjenost tveganju za zdravje je na ravni pred nastalim pretresom. Potrošniki sčasoma postanejo bolj informirani in izobraženi.

Neugodno: Potrošniki se v celoti ne vrnejo k starim potrošniškim navadam in vzorcem, s čimer zmanjšujejo izdatke za razkošje in izdelke z visoko dodano vrednostjo, kar kaže na tendenco izbire cenejših izdelkov in trajnega blaga. Potrošniki so manj pripravljeni jesti v restavracijah in pogosteje pripravljati hrano doma in pri tem uporabljati izdelke z nizko dodano vrednostjo.

Javna politika in drugi dejavniki

Omejitveni ukrepi

Ugodno: ukrepi popolnega zaprtja se ublažijo in se končajo motnje v oskrbovalnih verigah in delovnih tokovih.

Neugodno: omejevalni ukrepi še vedno obstajajo s ponavljajočimi se "valovi" - karantenami, dodatna preverjanja pa postanejo norma. Restavracije v državah z uvedenimi omejitvami ostanejo z omejenimi zmogljivostmi in neposredno uničujejo povpraševanje.

Podpora politikam

Visoka: vlade zagotavljajo ustrezne pakete pomoči, ki podpirajo gospodarske dejavnosti, podpirajo zaupanje potrošnikov in podjetij ter potrošniško moč - s čimer pomagajo ohranjati povpraševanje po hrani in pijači.

Nizka: Vladna podpora ne zadostuje za pomiritev potrošnikov, ohranitev delovnih mest in podporo trajnostnemu okrevanju gospodarstva.

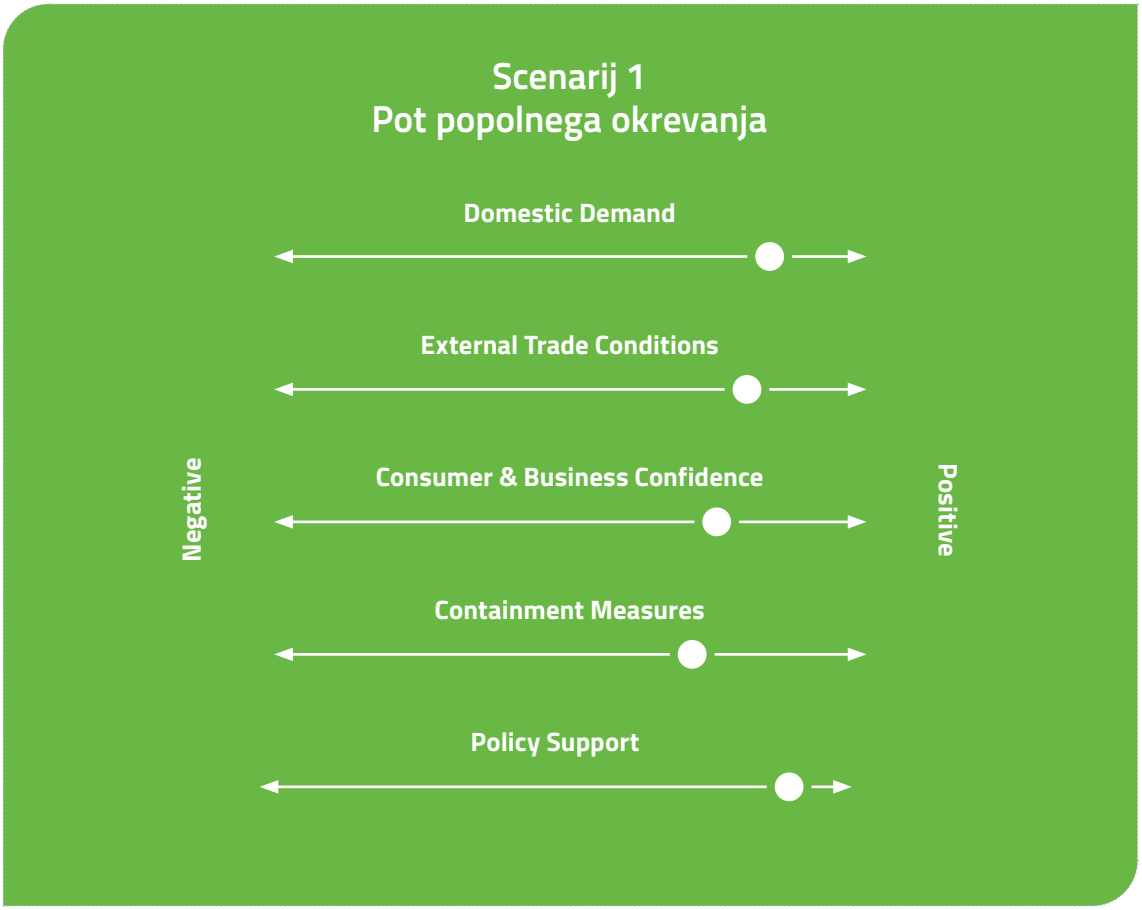

Če želimo doživeti scenarij "Popolno okrevanje", bi morali pričakovati, da se bodo številne tako endogene kot eksogene spremenljivke premikale v ugodni smeri. Zahteva po ugodnih pogojih na splošno pomeni, da bi to lahko imenovali "optimistični "scenarij".

- Omejitveni ukrepi so popolnoma odpravljeni. Cepivo ali zdravilo je razvito in se uspešno distribuira.
- Zmanjšanje in preprečevanje motenj v delovnih in trgovinskih tokovih ter sektorju HoReCa.
- Izboljšanje zaupanja podjetij in potrošnikov.
- Ključni trgovinski partnerji in turistični viri imajo podobno ugodne pogoje.
- Učinkovita politična podpora nacionalnih vlad za usmerjanje in uvajanje zgodnjih sprememb.

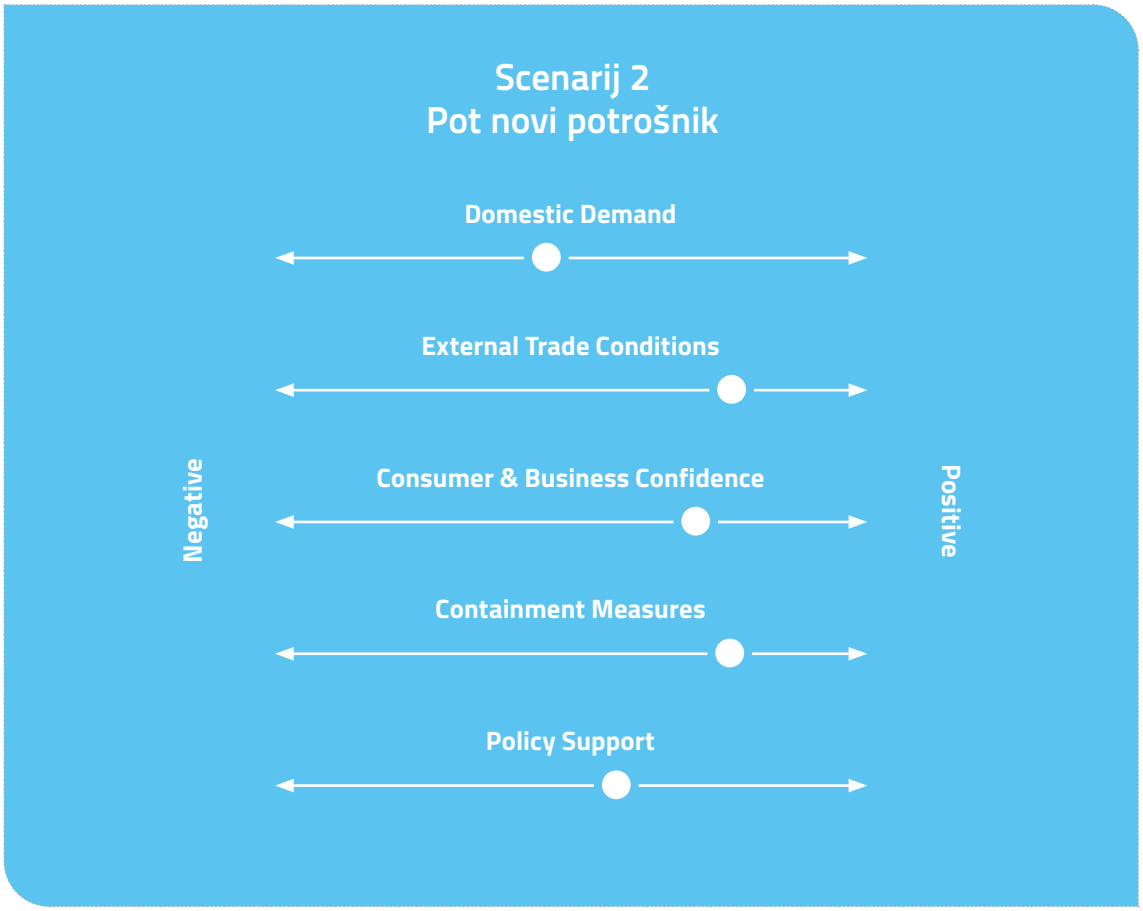

Kot enega od dveh "zmernih" scenarijev lahko pričakujemo scenarij "Novi potrošnik" kot plod določene mešanice pogojev, ki na eni strani dajejo možnost popolnega okrevanja, na drugi strani in v praksi pa to preprečujejo, s pomembnimi in trajnimi vplivi na potrošniške trende in vedenja, ki se spremenijo v premike povpraševanja, na katere se morajo do neke mere prilagoditi celotne vrednostne verige agroživilske industrije.

- Odprava omejitvenih ukrepov predstavlja potreben predpogoj. Cepivo ali zdravilo je razvito in se uspešno distribuira.
- Ohranjanje vedenjskih vplivov, ki se filtrirajo skozi vrednostno verigo agroživilske industrije.
- Spremembe v povpraševanju, ki se najverjetneje kažejo v zmanjšanju povpraševanja po živilih z višjo dodano vrednostjo.
- Nizka podpora politiki (neuspešna ponovna vključitev potrošnje).
- Svetovno gospodarsko okrevanje se spreminja v pozitivno smer in tujim tržiščem omogoča, da do neke mere absobirajo nove domače presežke.
- Sektor HoReCa opaža zmanjšano uspešnost (čeprav le zaradi padca domačih potovanj).

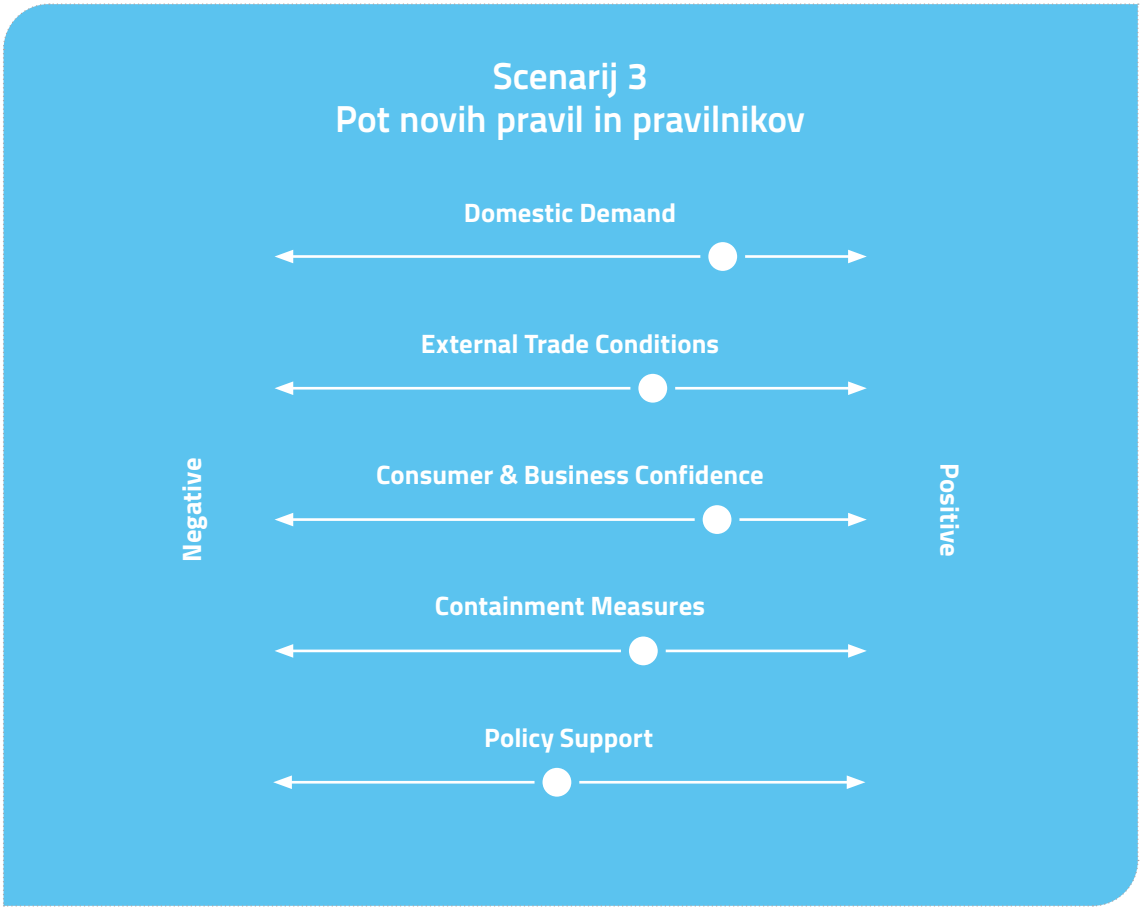

Kot eden izmed dveh "zmernih" scenarijev je scenarij "Nova pravila in pravilniki" posledica kombinacije pogojev, ki so nekoliko v nasprotju s tistimi v scenariju "Novi potrošnik". V nasprotju z omenjenim primerom je tu potrošniška baza dejansko pripravljena na vrnitev v stanje pred pandemijo, vendar so posledice vladne politike - omejitvenih ukrepov - takšne, da je to nekoliko otežkočeno.

- Odprava omejitvenih ukrepov ni zagotovljena. Cepivo ali zdravilo še ni distribuirano v državi.
- Vladna politika predstavlja kombinacijo finančne podpore in omejitvenih ukrepov.
- Sektor HoReCa trpi in si prizadeva, da bi si opomogel zaradi posledic dolgotrajnih tveganj in popolnega zaprtja.
- V njihovem okviru se bo zato spremenila struktura potrošnje med sektorji in med dobrinami.
- Motnje v dobavni verigi in ovire za pretok sezonske (migrantske) delovne sile.
- Potencialna zamuda in ustavitev nekaterih naložb v zmogljivosti za predelavo hrane z dodano vrednostjo.

Scenarij 4
Popačenje in motnje Pathway

Pot "Popačenje in motnje" je manifestacija "pesimističnega" scenarija, ko se ekonomski in javnopolitični dejavniki neugodno ujemajo.

- Močni omejitveni ukrepi, neugodni zunanjetrgovinski pogoji in nezadostna podpora politikam. Zmanjšano zaupanje potrošnikov in podjetij; domače povpraševanje upada.
- Poslabšanje trgovinskih pogojev lahko povzroči znižanje cen na svetovnem trgu - grožnjo kmetijskim proizvajalcem. Nevarnost spiralnih protekcionizmov, ki povečujejo krčenja.
- Strožji sanitarni standardi, pravila o socialnem distanciranju in druge spremembe predpisov, povečujejo stroške poslovanja / zmanjšajo produktivnost (dohodek na zaposlenega).

Izidi analize in posledic scenarijev

Kmetijski ponudniki in ponudniki vložkov

- Kmetijski ponudniki in ponudniki vložkov (od treh ocenjenih sektorjev) so enkratno izpostavljeni cenovnim šokom na svetovnih blagovnih trgih
- Prehod na izdelke z nižjo dodano vrednostjo (povezani s scenariji Novi potrošniki in Motnje) ponujajo potencialno priložnost v obliki rahlega povečanja povpraševanja
- Slovenska strategija razvoja podeželja si je prizadevala skrajšati verige preskrbe s hrano in povečati porabo lokalno pridelane hrane - »medsebojno povezovanje proizvajalcev z raznoliko proizvodnjo". Pozitivne politike, kot so te, nakazujejo, da je lahko domače kmetijstvo bolj odporno s podporo domačega povpraševanja po lokalnih pridelkih. Vendar je treba opozoriti, da kadar takšni programi spodbujajo potrošnike, da sami pridelujejo zelenjavo (s tako imenovanimi trendi "urbanega vrtnarjenja"), bo to z vidika kmetijskega sektorja v praksi neizogibno pomenilo zmanjšanje povpraševanja po njihovem blagu
- Motnje v sezonski delovni sili predstavljajo posebno tveganje za ta sektor, saj omejitve proizvajajo močan pritisk na plače.

Javna politika in drugi dejavniki
Od neugodnih do ugodnih

Nov potrošnik

- Spreminjanje potrošniških preferenc za več lokalnih proizvodov, ki jih spodbuja vse večja ozaveščenost
- Vse večji pomen blaga s prehransko vrednostjo

Popolno okrevanje

- Presežki proizvodnje se razpršijo, ko se povpraševanje vrne v fazo pred pandemijo
- Cenovni pritisk na kmete se ublaži
- Delovni tokovi se vrnejo v nemoteno stanje

Popačenje in motnje

- Motnje v tokovih sezonske in tuje delovne sile
- Prekomerna ponudba zmanjšuje tržišča vložkov
- Domače povpraševanje se zmanjšuje zaradi gospodarske recesije

Nova pravila in pravilniki

- Naraščajoči pritiski plač na kmete
- Nevarnost trgovinskih zapletov
- Upoštevati je treba dodatne zdravstvene in varnostne ukrepe
- Potrošniško povpraševanje se vrne v stanje pred pandemijo

Ekonomski dejavniki
Od neugodnih do ugodnih

Vir: Analiza Deloitte-ja

Proizvodnja hrane in pijač

- Uspeh in oblika živilsko-predelovalnega sektorja sta močno povezana s povpraševanjem po izdelkih z visoko dodano vrednostjo
- Precejšen del vira povpraševanja po proizvodih z visoko dodano vrednostjo je odvisen od sektorja HoReCa
- Države z velikimi turističnimi panogami, ki se soočajo s krčenjem, bodo morda opazile zmanjšane možnosti za lokalno predelavo dodane vrednosti
- Vplivi popolnega zaprtja na restavracije povzročajo, da se le te morajo prilagoditi na dostavne aplikacije in strogost pravilnikov
- Proizvajalci imajo koristi od svetovnih presežkov - ki zajemajo vrednost zaradi padajočih cen surovin

Javna politika in drugi dejavniki
Od neugodnih do ugodnih

Nov potrošnik

- Spremenjeni potrošniški vzorci, ki potrošnike oddaljujejo od obiskovanja restavracij in jih vodijo k prehranjevanju doma
- Potreba proizvajalcev hrane, da uvedejo spremembe zaradi spreminjajočega se povpraševanja
- Proizvajalci hrane imajo koristi od nižjih cen na mednarodnem trgu

Popolno okrevanje

- Rast in povpraševanje se vrnejo v preteklo dinamiko
- Sektor ostaja konkurenčen in privlačen za vlagatelje
- Rast zaupanja potrošnikov in potrošniške moči

Popačenje in motnje

- Na proizvodnjo hrane vplivajo motnje v HoReCa
- Konzervativni vzorci potrošniške potrošnje spodkopavajo potencial rasti pri predelovalcih in proizvajalcih
- Nove politike in predpisi ustvarjajo dodatne stroške
- Naložbe v obrate za predelavo hrane in posodobljene proizvodne procese

Nova pravila in pravilniki

- Na proizvodnjo hrane vplivajo motnje v HoReCa
- Nove politike in predpisi ustvarjajo dodatne stroške
- Protekcionizem zmanjšuje konkurenco
- Proizvajalci hrane bi lahko imeli koristi od nižjih cen kmetijskih vložkov

Ekonomski dejavniki
Od neugodnih do ugodnih

Vir: Analiza Deloitte-ja

Trgovina na drobno

- Trgovci na drobno (z živili) so bolj odporni na pandemičnih šoke kot drugi sektorji - premiki od restavracijske potrošnje k domači porabi podpirajo porabo živil
- Spletna trgovina na drobno z živili postane ključni medij za konkurenco, kar zahteva velika vlaganja v logistična omrežja in strukture spletnega oglaševanja.
- Preusmeritev na spletno nakupovanje živil prinaša tveganje zmanjšanje prometa preko fizičnih trgovin, s čimer se pritiska na trgovine, ki se bodo trudile plačati režijske stroške

Javna politika in drugi dejavniki
Od neugodnih do ugodnih

Nov potrošnik

- Trgovci na drobno morajo prilagoditi tržne strategije, da se prilagodijo prilagodijo spreminjajočim se potrebam potrošnikov.
- Večja zmogljivost spletnega nakupovanja, potrebna za izpolnitev pričakovanj strank.
- Velika konkurenca med trgovci na drobno, da bi zadostili potrebam in pričakovanjem.

Popolno okrevanje

- Običajno poslovanje pri velikih trgovcih
- Priložnost za rast manjših lokalnih igralcev
- Povečanje mobilne in potrošniške moči potrošnikov vodi do rasti potrošnje
- Sektor HoReCa se vrne na raven pred pandemijo, s čimer povečuje povezane sektorje.

Popačenje in motnje

- Zmanjšanje zaupanja potrošnikov vodi k nižji porabi
- Konzervativni vzorci porabe vodijo do manj pogostih obiskov trgovin in nižjih izdatkov
- Trgovci na drobno se soočajo z dodatnimi stroški za zagotovitev izpolnjevanja zdravstvenih in varnostnih predpisov.

Nova pravila in pravilniki

- Trgovci na drobno imajo korist od prehoda na domačo kuhinjo
- Storitve prehrane in ctering trpijo zaradi nizkega povpraševanja
- Konkurenca, ki je predmet digitalnih vrednot

Ekonomski dejavniki
Od neugodnih do ugodnih

Vir: Analiza Deloitte-ja

Pomembnost vremena

Ugodne vremenske razmere bi bile dobrodošel katalizator za okrevanje. Podnebne spremembe s seboj prinašajo neželene vremenske spremenljivosti, naraščajoče vremenske ekstreme - bodisi v obliki netipično obilnih padavin (ob neprimernem času) ali nenavadno vročih pogojev in rekordov vročine, ki spodbujajo naraščajoč trend suše ali vlage v tleh po srednji in vzhodni Evropi. Stopnja vlage v tleh je še posebej težavna za ponudnike kmetijskih pridelkov in vhodnih surovin, ne samo zaradi večje dezertifikacije in izgube obdelovalnih površin, ampak tudi zaradi manjše količine pridelka zaradi bolj suhih tal, ki ne raztopijo (in zato tudi ne zadržijo) pomembnih gnojil.

Vreme je spremenljivka naravnega pomena za analizo v agroživilski industriji. Kot veljavno eksogeno spremenljivko bi jo lahko kot dejavnik vključili v matrike znotraj »drugo«. Zaradi ohranjanja kohezivnega nabora spremenljivk, na katere je mogoče bolje vplivati in jih predvideti, se ta dejavnik ni uporabil v zgornji metodologiji. Vendar to nikakor ne sme zmanjšati pomena njegove prisotnosti v takšnem poročilu in ga je treba upoštevati kot modulatorni dejavnik, ki lahko vpliva na vsak scenarij ugodno ali neugodno in ki deluje kot katalizator ovire za določeno spremembo - zlasti za kmetijske ponudnike in ponudnike vložkov.

Posledice za politiko in naložbe

Priložnosti in področja rasti

Pandemija COVID-19 še naprej predstavlja pomembno grožnjo celotnemu gospodarstvu. Kot je pokazala ta analiza, je pandemija prizadela in prinesla motnje tudi procese v vseh segmentih agroživilske industrije. Lahko bi rekli, da so te motnje spremenile "pravila igre". Kmetje so pogosteje prihajali v neposreden stik s potrošniki, trgovci na drobno so bili prisiljeni hitro izboljšati svojo zmogljivost spletnega naročanja, potrošniki pa so bili bolj pozorni na hranilno vrednost svojega nakupa hrane. Tak dinamičen razvoj ustvarja priložnost za rast in inovacije v agroživilski industriji.

Pozitivna prizadevanja slovenske vlade s programi, kot je Strategija razvoja podeželja za obdobje 2014–2020, s prizadevanji za oblikovanje in pozitiven vpliv na prehranjevalne navade mlajših generacij, spodbujajo prihodnje strukture povpraševanja, ki jih lahko industrija za zdaj pripravi. Ker bodo takšni programi normalizirali kratke verige preskrbe s hrano, lokalno oskrbo s hrano in bolj zdravo prehranjevanje, bo slovenska potrošniška baza sčasoma imela spreminjajoče se zahteve. Zlasti v razburkanem postpandemičnem okolju, ki potrjuje strategije odpornosti in lokalno pridelano hrano, so politike, ki podvojijo podporo za kratke verige preskrbe s hrano, popolnoma upravičene in so lahko priložnost za vlaganje v kmetijske in živilsko predelovalni sektor, da bodo lahko zadovoljile prihodnje povpraševanje po bolj zdravi in ekološki hrani.

Ključne možnosti za trajnostno okrevanje

Kmetje in ponudniki vložkov

Priložnost	Vir
Potencialno nova potrošniška baza	Več posameznikov, ki iščejo lokalne izdelke
Inovacije v proizvodnem procesu za boljšo učinkovitost virov in manjši vpliv na okolje	Spreminjanje povpraševanja in družbenih preferenc, ki zahtevajo spremembe proizvodnega procesa
Neposrednejši stiki s potrošniki in višje marže	Skrajšana razdalja med kmeti in potrošniki kot posledica spreminjanja potrošniških preferenc
Ekonomije s povečanim nacionalnim in regionalnim sodelovanjem	Motnje v večjih mednarodnih dobavnih verigah, vendar nadaljevanje naložb v prometno infrastrukturo v srednji in vzhodni Evropi

Predelava, skladiščenje in prevoz živil

Priložnost	Vir
Priložnosti za lokalne dobavitelje, da predstavijo svoje izdelke	Naraščajoče zanimanje potrošnikov za lokalno blago in izdelke bo zmanjšalo okoljski odtis
Priložnost za "ozelenitev" postopka pridelave hrane	Spreminjanje povpraševanja, ki zahteva spremembe proizvodnega procesa
Nove in učinkovite rešitve za transport in skladiščenje	Motnje v transportu
Potreba po večji samooskrbi znotraj države ali regije	Motnje v trgovini in dobavni verigi

Trgovci na drobno, restavracije in potrošniki

Priložnost	Vir
Bolj informirane izbire potrošnikov in nova konkurenčna področja	Naraščajoča nagnjenost k pripravi hrane doma in ozaveščanje o trajnostnosti
Večje zanimanje za lokalne trgovce s hrano in trge ter posledično pozitiven učinek na marže	Vse večje zanimanje potrošnikov za lokalne izdelke
Vse večje zanimanje za specializirane prodajalne in posledično pozitiven učinek na marže	Zahtevnejši potrošniki zaradi nadaljnjega družbeno-ekonomskega razvoja ali zdravstvenih in prehranskih potreb
Digitalizacija - porast spletnega naročanja in dostave hrane na dom	Nujnost ali želja, da bi ostali doma

Podporni ukrepi

1 **Spremembe politike - tako omejitveni ukrepi kot podporne sheme - bi morale biti določene v ravnovesju med potrebo po zaščiti, stabilnostjo in trajnostnim okrevanjem.** Poleg tega bi morali oblikovalci politik vse načrte za izvajanje ali odpravo omejitev sporočiti že vnaprej in za upravičenost do finančne pomoči vključiti tudi druge pogoje.

2 **Vsaka večja sprememba politike, katere namen je preprečiti pandemijo ali ublažiti njen učinek, bi morala biti podprta s pregledno in celovito oceno gospodarskih učinkov.** Od marca so številne vlade in druge zainteresirane strani pridobile potrebno in dragoceno znanje o ustreznosti, stroških in učinkih različnih programov in instrumentov. Obstaja zelo veliko dokazov in podatkov o vplivu krize COVID-19 na trgovino na drobno, vključno z živili.

3 **Oblikovalci politik morajo zagotoviti ustrezno spremljanje in odzivanje na tveganja, ki bi lahko motila lokalne trge in mednarodno trgovino.** Obvladovanje kriz, vključno z omejitvenimi ukrepi, mejnim nadzorom in drugimi upravnimi odločitvami, ki bi lahko vplivale na agroživilsko industrijo, bi moralo biti predmet intenzivnejšega in učinkovitejšega medvladnega sodelovanja.

4 **Vlade držav srednje in vzhodne Evrope in regionalna agroživilska industrija bi morale evropski zeleni dogovor obravnavati kot priložnost, ne pa zgolj kot izziv.** Hkrati so potrebne ustrezne strukturne politike za izboljšanje položaja agroživilske industrije srednje in vzhodne Evrope v svetovni vrednostni verigi ter za reševanje perečih vprašanj trajnosti in družbenih pričakovanj.

5 **Nadaljnje izboljšanje prometne infrastrukture in razvoj "grozdov" v srednji in vzhodni Evropi je potrebno zato, da se pridobijo novi trgi, poveča rast MSP in tako doseže zadovoljiva ekonomija obsega v agroživilski industriji.** lade držav srednje in vzhodne Evrope bi morale še naprej vlagati v cestna in železniška omrežja ter tako izboljšati dostopnost večjih mest, pristanišč in podeželja.

6 **Ustvarjanje blagovnih znamk in promocija izdelkov agroživilske industrije kot odziv na spreminjajoče se želje potrošnikov.** Lokalne in regionalne vlade bi morale sodelovati s predstavniki industrije in si skupaj prizadevati za izboljšanje poslovnega okolja za trajnostno okrevanje.

Priloga: Metodologija študije

Države, ki so z njo zajete

Ta projekt zajema 12 držav srednje in vzhodne Evrope:

Bolgarija	Hrvaška	Češka	Estonija
Madžarska	Latvija	Litva	Poljska
Romunija	Srbija	Slovenija	Slovaška

Metodološki pristop

Metodologija tega projekta združuje kvantitativno analizo podatkov na sektorski ravni in kvalitativno analizo povzetkov iz literature in razprav s strokovnjaki. Po zaključku raziskave o preteklih podatkih in trenutnem stanju v posamezni državi, analiza predvidevanja analizira, kako se bo v več scenarijih vpliv COVID-19 razvijal po sektorjih. Na podlagi tega se začrtajo posebne kratkoročne in dolgoročne posledice pandemije na določena področja industrije. To pa bo omogočilo pripravo osnutkov kratkoročnih in srednjeročnih ukrepov, ki jih lahko sprejmejo različne zainteresirane strani, vključno z javnimi uslužbenci, da se zagotovi trajnostno okrevanje v agroživilski industriji.

Več podrobnosti o metodologiji je na voljo v:
Food Foresight: Vpliv COVID-19 na živilski sektor v srednji in vzhodni Evropi
eitfood.eu/foodforesight

Reference

1. Kuhar, A., Erjavec, E., & Borovšak, K. (2014). Gospodarski trendi v slovenski živilski industriji v obdobju pred pristopom in po njem. Agroeconomia Croatica, 4(1), 40-49.
2. Ibid.
3. "Ljubljana: Načrtovanje kratkih dobavnih verig s hrano ", (2018). Organizacija Združenih narodov za prehrano in kmetijstvo. Dostopno na: http://www.fao.org/3/CA0877SL/ca0877enpdf
4. Ibid.
5. "Analitični informativni list za Slovenijo: Devet ciljev za prihodnjo skupno kmetijsko politiko", (2019). Evropska komisija. Dostopno na: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/food-farming-fisheries/by_country/documents/analytical_factsheet_sl.pdf
6. Neposredne in posredne povezave so bile izračunane z uporabo tehnike modeliranja, ki temelji na vhodno-izhodnih tabelah, pridobljenih iz Svetovne vhodno-izhodne baze podatkov (WIOD). Tabele iz tega vira so bile uporabljene za vse države, razen za Srbijo (zaradi nerazpoložljivosti podatkov; srbske vhodno-izhodne tabele so bile pridobljene pri Državnem statističnem uradu Republike Srbije s podatki iz leta 2015), da se zagotovi doslednost predstavitve in s tem tudi primerljivost rezultatov v regiji. Najnovejše tabele WIOD temeljijo na podatkih iz leta 2015 (http://www.wiod.org/database/wiots16), ki se lahko štejejo za dolgo časovno obdobje za analizo nominalnih vrednosti, vendar analiza vhodnih in izhodnih podatkov temelji na izračunu vhodnih zahtev na enoto proizvodnje in temelji na domnevi kratkoročne in srednjeročne stabilnosti teh tehničnih koeficientov (ker se tehnologija ne spreminja hitro). Izračuni neposredne in posredne uvozne vsebine, povezane z vmesnimi vložki, kot tudi uvozne vsebnosti komponent končnega povpraševanja, so temeljili na enačbah, predstavljenih v članku Davorja Mikuliča in Željka Lovrinčevića (2018) Vsebnost uvoza hrvaških gospodarskih sektorjev in končno povpraševanje, Ekonomske raziskave-Ekonomska istraživanja, 31: 1, 2003-2023.
7. Podrobnejša pojasnila najdete v regionalnem poročilu.
8. Goldberg PK, Khandelwal A, Pavcnik N, Topalova P (2010) Uvoženi vmesni vložki in rast domačega proizvoda: dokazi iz Indije Q J Econ 125(4):1727–1767.
9. Eurostat, 2020.
10. Izračuni neposredne uvozne odvisnosti bruto investicij (GCF) so bili za Slovenijo izpuščeni, ker so bile vrednosti GCF negativne (kar predstavlja odtujitev osnovnih sredstev).
11. Statistični urad Republike Slovenije. Dostopno na: https://www.stat.si/StatWeb/en/Field/Index/1/29
12. "Gospodarska napoved za pomlad 2020: globoka in neenakomerna recesija, negotovo okrevanje", (2020). Evropska komisija. Dostopno na: https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economic-performance-and-forecasts/economic-forecasts/spring-2020-economic-forecast-deep-and-uneven-recession-uncertain-recovery_en#economic-forecast-by-country
13. "Evropska gospodarska napoved: poletje 2020 (vmesno)", (2020). Evropska komisija. Dostopno na: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/economy-finance/ip132_en.pdf
14. Metodologija načrtovanja napovednih scenarijev, ki je sprejeta v poročilu, temelji na metodologiji, ki jo je popularizirala družba Royal Dutch Shell Plc in je še danes sprejeta kot trden model, ki omogoča boljše predvidevanje prihodnjih tveganj in groženj ter strategijo za njihovo ublažitev.
    Bradfield, R., Wright, G., Burt, G., Cairns, G. in Van Der Heijden, K., 2005. Izvor in razvoj tehnik scenarijev pri poslovnem dolgoročnem načrtovanju. Futures, 37(8), pp.795-812.
    Schoemaker, P.J. in van der Heijden, C.A., 1992. Integriranje scenarijev v strateško načrtovanje v Royal Dutch / Shell. Pregled načrtovanja.
    Wilkinson, A. in Kupers, R. 2013. Življenje v prihodnosti, Harvard Business Review. https://hbr.org/2013/05/living-in-the-futures

Disclaimer

Deloitte Consulting S.A. (Deloitte) has prepared this report in order to assist EIT Food CLC North East (EIT Food) in undertaking a foresight analysis regarding the impact of COVID-19 on the agri-food sector in Central and Eastern Europe. No other party is entitled to rely on this document for any purpose whatsoever and Deloitte accepts no responsibility or liability to any party other than EIT Food in respect of this document and/or any of its contents.

This document does not constitute a fairness opinion or investment advice and should not be interpreted as such. Furthermore, services provided do not and will not constitute audit or audit services or financial, operational or tax due diligence services, legal services and tax and bookkeeping services of any nature. This document also includes statements, estimates, projections and opinions provided by the experts engaged by the Deloitte concerning anticipated future scenarios, which are subject to significant business, economic and competitive uncertainties and contingencies, and which are or may be beyond the control of EIT Food.

Accordingly, such statements, estimates, projections and opinions may not actually be realised (whether materially or otherwise), and no representations are made by any party as to their accuracy, completeness or achievability. By using this document any such user agrees that this document has been prepared in the interests and for the needs of EIT Food and not those of any other party. Its contents do not constitute financial or other professional advice. Any such other party should seek its own professional advice in relation to its specific circumstances. To the fullest extent possible, both Deloitte and the EIT Food disclaim any liability whatsoever arising out of or connected with the use (or non-use) of this document and its contents, including any action or decision taken as a result of such use (or non-use). No third party user acquires any right as a result of such access that it would not otherwise have had and Deloitte has not assumed any duties or obligations that it would not otherwise have had.